

Poticanje čitanja uz nove medije

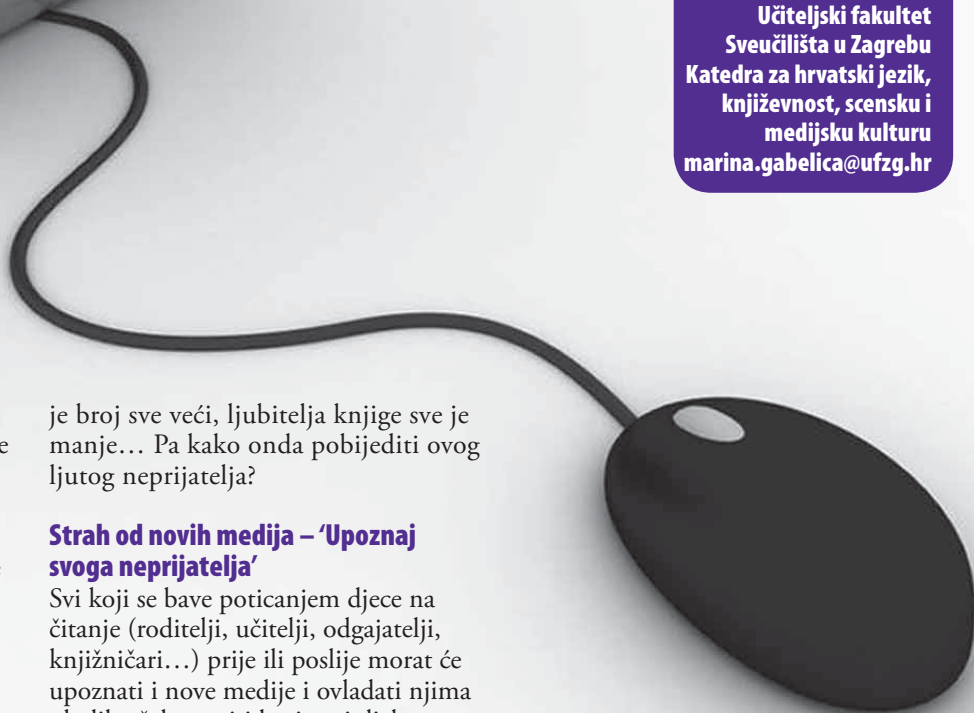
Marina Gabelica
Učiteljski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
Katedra za hrvatski jezik,
književnost, scensku i
medijsku kulturu
marina.gabelica@ufzg.hr

Jedna od prvih asocijacija koje vezujemo uz generacije suvremene djece jest njihovo izvanredno poznavanje novih medija. Ipak, pomisao koja obično slijedi jest kako djeca danas sve manje čitaju. Ove su se dvije asocijacije nužno vezale; novi mediji postali su uzrokom i posljedicom nečitanja. Svijet računala, interneta, e-čitača, mobitela, mrežnih stranica poput Facebooka, Twittera i drugih, svakom se ljubitelju knjige i čitanja može učiniti izuzetno zastrašujućim. Njihov

je broj sve veći, ljubitelja knjige sve je manje... Pa kako onda pobijediti ovog ljutog neprijatelja?

Strah od novih medija – ‘Upoznaj svoga neprijatelja’

Svi koji se bave poticanjem djece na čitanje (roditelji, učitelji, odgajatelji, knjižničari...) prije ili poslije morat će upoznati i nove medije i ovladati njima ukoliko žele razviti korisne i djelotvorne strategije motivacije za čitanje. Uputa *‘čitanje je dobro za tebe’*, ako je ikada i

imala utjecaja na djecu, u suvremenom dobu svakako nije dovoljna.

Kako već biva, prije no što utječemo na promjene kod drugih, potrebno je izmijeniti samoga sebe. Pitanje s kojim se pritom moramo suočiti jest – odakle dolazi strah koji često osjećamo spram novih medija te je li taj strah opravdan? Izvor straha od novih medija zapravo nije ništa neobično; on se temelji na opservaciji (djeca doista sve manje čitaju knjige) i onome što smo do sada mogli zaključiti temeljem prijašnjih iskustava. Kako bismo objasnili korijene ovoga straha, moramo se malo vratiti u prošlost.

Naime, književnost je oduvijek pratila novitete suvremenoga doba. Tako je i usmena književnost pojavom pisma bivala zapisana i time započinje doba **pisane književnosti**. Pojavom tiskarskog stroja pisana se književnost također osuvremenjuje. Upravo ovaj odnos **usmene i pisane književnosti** dobar je prikaz što se događa kada se susretnu **tradicionalno i suvremeno** – tijekom vremena, ono što je suvremeno postaje uobičajeno pa tako primjećujemo kako novi medij potiskuje onaj prethodni.

Tom analogijom možemo zaključiti kako su danas pisana književnost i knjiga postali tradicionalnim medijem, a posljedicom toga, očekuje ih jednaka sudbina kao i usmenu književnost. Sagledajmo ovu temu ipak malo pozitivnije: knjiga jest *stari medij*, ali na sreću, to ne znači da i **književnost** izumire. Kako bi preživjela u suvremenom dobu, književnost se tek transformira u nešto drukčije oblike. Danas tako postoji cijeli niz žanrova, oblika elektroničke književnosti (digitalna, novomedijska književnost). Druga ohrabrujuća činjenica jest da **čitanje** ne izumire, već i ono samo 'mijenja svoje ruho'. Ono što se razlikuje jest **medij** iz kojega se čita. Naime, čini se da djeca danas zapravo čitaju više no ikada. Jedan od razloga jest taj što su im materijali sve dostupniji, a počesto i zanimljivo prezentirani (unutar novih medija

redovito su popraćeni slikom, zvukom, videom i sl.). Zanimljivo je da su tekstovi koje djeca čitaju pretežito novinski članci, informativni i zabavni tekstovi, blogovi (koji su nam najinteresantniji jer su često u formi eseja, kritika i dnevnčkih zapisa). Ljubitelji fikcije i zagovornici klasika mogu prosuditi kako se na listi onoga što se čita prije svega nalaze tekstovi manje umjetničke vrijednosti. Ipak, ukoliko želimo doprijeti do današnje djece, ne trebamo se toliko brinuti o tome **što** djeca čitaju, niti iz kojeg medija, već moramo razumjeti **promjene** koje se događaju prilikom **razumijevanja** pročitanog sadržaja.

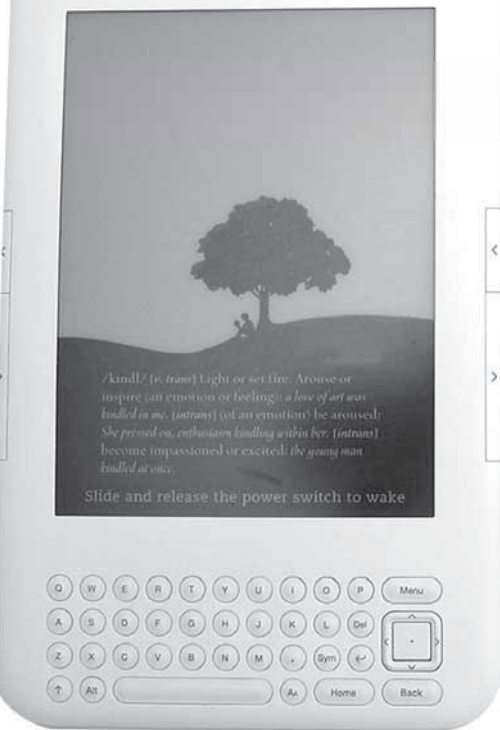
Razumijevanje teksta

Prošlo je doba kada smo se brinuli o tome čitaju li djeca ili ne – ključno pitanje danas zapravo je: 'Kako djeca razumiju pročitano?' Jer, kao što će u daljnjem tekstu biti navedeno, najveće se promjene događaju na području pristupa tekstu, razumijevanja i procesuiranja informacija. Kako bismo razjasnili ovu problematiku, morat ćemo na trenutak zaći u područje neurolingvistike. Neurolingvisti se već dugo vremena bave proučavanjem procesa čitanja i razumijevanja pročitanog. Maryanne Wolf, voditeljica Centra za čitanje i istraživanje jezika na Sveučilištu Tufts (SAD), tako objašnjava nekoliko zanimljivih činjenica¹: prije svega, ljudski mozak nije stvoren za čitanje. Riječ je o naučnoj vještini reorganizacije vizualnih i jezičnih procesa. Povezivanje vizualnog izgleda slova/riječi s njihovim značenjem naziva se *kružnim putom* (ili strujnim krugom). Mladi čitatelji imaju nešto drukčiji pristup ovome procesu čitanja jer se spomenuti krug neprestano osvježava kako bi se poveznice među neuronima ustalile (njihov mozak još uvježbava vještinu čitanja). *Kružni put* je proces koji se **uč**i i **vježba**, a ovisi o izloženosti čitanju i kulturološkim čimbenicima. Primjerice, kružni put kod Kineza više se temelji na vizualnom dijelu

mozga nego lingvističkom (kao rezultat specifičnog likovnog kineskog pisma). Taj strujni krug također ovisi o mediju s kojeg se čita.

Naime, ono što neurolingvisti nazivaju *reading brain* – čitateljski mozak – uči kako pristupiti i integrirati informacije koje posjeduje i koje je upravo stekao. Naš mozak pristupa različitim vizualnim, semantičkim, zvučnim i drugim informacijama, zatim dekodira (dešifrira) napisano radi razumijevanja. Taj proces traje oko 300 milisekundi i kod većine čitatelja taj je proces postao automatiziran, što nam daje dodatnih 100 do 200 milisekundi za sofisticiranije aktivnosti. Stoga naš mozak poseže za drugim informacijama (vrši analogije s postojećim informacijama, stvara kontekst, kritički analizira); ovaj je proces nužan za stvaranje naših misli **iznad** teksta, odnosno, **dubinsko čitanje**. Upravo putem dubinskog čitanja nastaje naš doživljaj teksta, razvija se ono što romantičarski nazivamo 'unutarnjim svijetom'.

Čitanje s novih medija zahtijeva drukčije procese: nakon dekodiranja slova/riječi i njihovog povezivanja s lingvističkim značenjem, mozak zastaje – ne kreće u sljedeću etapu (povezivanje asocijacija i dr.), stoga dubinsko čitanje izostaje. Razlog ovog 'krnjeg' procesa jest u brojnim distrakcijama. Čim je završio dekodiranje riječi, mozak kreće u dekodiranje sljedećih informacija na ekranu (slike, zvuka, videa, itd.). Rezultat ovakvog čitanja nije samo drukčije razumijevanje teksta, već i stvaranje drukčijega mozga. Mnogi istraživači upozoravaju kako novi mediji mozgu daju osjećaj užurbanosti procesuiranja mnoštva informacija jer naš mozak reagira na stimulirajuće informacije kojih su novi mediji prepuni. Sjetimo se samo 'raspona pažnje' – djeci koja imaju manji raspon pažnje, novi mediji su izuzetno interesantni jer njihovom mozgu pružaju pregršt novih informacija koje zahtijevaju procesuiranje.

E-čitači (*e-book readeri*) po svojoj su prirodi najbliži tradicionalnoj knjizi.

Istraživanja neurolingvisti² pokazuju kako je čitanje sadržaja *online* sporije (20-30%). Problematika e-čitanja (čitanja s računala) nalazi se u distrakcijama jer materijali prikazani na računalu obiluju dodatnim stimulansima (video, zvuk, reklame i sl.) koje odvrćaju čitateljsku pažnju. Prilikom elektroničkog čitanja, čitatelj se svake 3 minute prebacuje na drugi projekt (primjerice, zastaje s čitanjem te razgledava slike na ekranu ili otvara nove web stranice), te je u prosjeku potrebno 23 minute da se ponovno koncentriira na početni sadržaj. Ovakva brzina izmjene aktivnosti neminovno utječe na dubinsko razumijevanje pročitanog. Nadalje, čitanje knjige omogućuje okretanje papira, što utječe na vizualno pamćenje sadržaja – a što izostaje kod čitanja *online*. Neke od ovih problema rješavaju nove generacije e-čitača (poput Kindla) koji donose tekstove s manje distrakcija, a pružaju potrebnu interaktivnost s tekstem. Govoreći o važnosti čitanja, obično spominjemo kako čitanje knjiga razvija razumijevanje, vokabular, ali prije svega, čitanje nas uči zadovoljstvu polako rastuće anticipacije (predviđanja), postupnom zaključivanju uzročno-posljedičnih veza, projekciji sebe u imaginarne svjetove... Sve navedene

odlike čitanja zapravo leže u sferi dubinskog čitanja, čitanja 'iznad teksta' – važnog procesa koji u novome mediju izostaje.

Zašto se književnost mijenja u novome mediju?

Osnovno obilježje (tradicionalnih) priča jest – linearnost. Priče su linearne, što znači da čitanjem postupno otkrivamo radnju, upoznajemo likove i sl. Kako bismo shvatili 'C', moramo pročitati A → B → C (npr. uvod, zaplet, rasplet). S druge strane, ovakav je tekst izuzetno nedinamičan, štoviše, dosadan novome mediju koji je po svojoj prirodi vrlo dinamičan i razigran.

Zamislimo samo knjigu od dvjestotinjak stranica koja je vjerno prenesena na računalo (npr. u pdf formatu). Čitajući tekst (obično pisan crnim slovima na bliještećoj bijeloj pozadini), monotonim klikanjem miša prelazimo na druge stranice. Ovakvo je čitanje vrlo nespretno i nezahvalno. Stoga se originalnom tekstu u novome mediju dodaju linkovi (poveznice) ili se tekst obogaćuje popratnim sadržajima poput zvuka, animacije, boja i sl. Primjerice, klikom na neku riječ preskačemo odlomak, otvara nam se novi prozor s dodatnim informacijama o pojmu ili iskače skrivena ilustracija i sl.

Ovakav način čitanja gdje ne trebamo nužno pratiti linearnu strukturu teksta naziva se nelinearnim čitanjem ili čitanjem s prekidima u narativu. Čitatelj sada postaje i slušateljem i gledateljem, a nerijetko i igračem (u oblicima koji od njega zahtijevaju svojevrsnu interakciju).

U takvom multiosjetilnom okruženju, priča više nije u središtu čitateljske pažnje. U mnogim je primjerima vidljivo kako multimedija (slika, zvuk, animacija) nadjačava sam sadržaj, kao primjerice u slikovnicama u kojima je ilustracija dominantnija od priče. Pažnja čitatelja se više usmjerava na pokretno – animaciju, zvuk, a manje na samu priču, odnosno tekst.

Poznati teoretičar medija, Marshall McLuhan, već je 70-ih godina najavio promjene koje će ovakav način čitanja izazvati kod ljudi. McLuhan je najavio kulturološku mijenu koja nas očekuje jer promjena načina čitanja i pristupa tekstu ne znači samo promjenu podražaja, već i naše svijesti o sadržaju. McLuhan tako najavljuje kraj linearnih, sekvencijalnih, homogenih tekstova, ali i oblika mišljenja i percepcije.

Učitelji koji su imali prilike raditi s više generacija neminovno će primijetiti ove promjene svijesti koje se događaju kod djece. Današnja djeca jednostavno drukčije razmišljaju.

Proces mišljenja je ubrzan, djeca mnogo lakše interpretiraju informacije, sposobna su za *multitasking* (istovremeno obavljanje više radnji), lakše pronalaze prečace do cilja. Mnogi teoretičari zato nove generacije djece nazivaju *goal-oriented* (usmjerene na cilj) gdje djeca čak uspješno dolaze do cilja, ali bez strpljenja ili razumijevanja uzročno-posljedičnih aktivnosti koje će ih do cilja dovesti.

Sklonost drukčijem narativu vidljiva je ponajviše u današnjem humoru privlačnome djeci. U poznatim animiranim filmovima poput *Family Guy*, *American Dad* ili *Robot Chicken* tako možemo vidjeti kako se narativ neprestano prekida različitim (nepovezanim) uletima i komentarima;

primjerice, pratimo interakciju dvaju likova i scena se odjednom prekida te se pokazuje posve nepovezana scena reminiscencije lika ili čak posve neopravdani prikaz neke medijske ličnosti, nepoznatoga lika i sl. Ovakvo prekidanje narativa nekoć je bilo rezervirano samo za odrasle čitatelje. U dječjoj se književnosti zapravo težilo linearnom pripovijedanju, a maksimalni doseg nelinearnosti bio je u paralelnim radnjama. Ipak, u današnje vrijeme, čini se da djeca bez problema prate izuzetno isprekidan narativ i to bez većih poteškoća razumijevanja.

Novi razlozi za strah? Nemojte se bojati novih medija... ali nemojte ih ni podcijeniti

Navedene informacije nas ne bi trebale uplašiti; naprotiv, ukazuju nam kako je čitanje knjiga izuzetno važno ukoliko želimo da djeca razviju sposobnost linearnog, uzročno-posljedičnog razumijevanja. Ipak, moramo uzeti u obzir da je njihova podražajnost jednostavno – drukčija. Ukoliko djecu doista želimo poticati na čitanje, moramo se oduprijeti strahu od novih medija. Novi mediji nisu zlo naspram knjige koja je uvijek prikazivana kao nešto dobro. Rješenje će i opet biti u kombinaciji obaju medija. Prije svega, već stoljećima gledamo kako se književnost prelijeva u druge medije – tako smo gledali brojne dramatisacije, pa zatim prelazak književnosti na film, u strip itd. Svaka priča, a posebno ona dobra, kad-tad želi zaživjeti u nekom drugom mediju. I to je njezino bogatstvo. Spomenuti su oblici adaptacija danas prilično uspješno integrirani u nastavu. Sjetimo se samo stripa koji se dugo vremena smatrao 'zlim' jer su djeca radije čitala stripove no knjigu. Danas strip često koristimo za objašnjavanje novih pojmova; gotovo sve čitanke strip koriste prilikom objašnjavanja djeci teških jezičnih i pravopisnih pojmova. Jednako tako, dugo vremena 'omraženi' film danas je posve uspješno integriran u nastavu. Zašto onda na jednak način

ne bismo prihvatili i nove medije? Implementacija novih medija u nastavu zahtijeva oživljavanje (toliko spominjane) korelacije i projektne nastave. Zasižno ste i u svojoj učinioci više puta (čak i intuitivno) posegnuli za novim medijima. Primjerice, na satu prirode i društva, kad učimo neki pojam (npr. kralja Tomislava), djeci možemo prikazati dokumentarni film koji se bavi ovom temom, ili zatražiti od učenika da na internetu pronađu relevantne informacije (fotografije, zanimljivosti). Prilikom integracije novih medija u nastavu, nužno je osvijestiti kako je njihova zadaća u sužanjskom odnosu prema sadržaju i razumijevanju sadržaja. Ne zaboravimo, i knjiga je medij – nositelj informacija. Novi mediji stoga mogu nam poslužiti kao zanimljivija varijanta prikazivanja određenih informacija.

Vrijeme i prostor za čitanje

U (ne)kulturi suvremenog čitanja, potrebno je odustati od ideje kako ćemo djecu privući na čitanje – čitanjem lektire i klasika. Čini se da će lektira (samostalno čitanje kod kuće) postati našim krajnjim ciljem, a kao dokaz da smo stvorili prave, dobre čitatelje. Kako bismo došli do ovog famoznog cilja (uspješne lektire), bit će ipak potrebno preispitati korake koji su potrebni za stvaranje uspješnog čitatelja. Nažalost, ne možemo se pouzdati da će djeca samostalno, u roditeljskom domu, posegnuti za knjigom. Stoga je naš zadatak omogućiti im prostor i vrijeme za čitanje, i svakako, zanimljive materijale.

Čitanje u razredu može se izvoditi **u sebi, naglas, u parovima ili skupinama**. Također, zaboravili smo **čitanje u nastavcima**, a koje može biti sjajan način zajedničkog čitanja nešto teže (ili veće) lektire.

U školi svakako imamo mogućnost isprobati sve oblike čitanja, bilo izmjenično ili paralelno.

Pritom, čitanje u sebi ima mnoge blagodati: "Brojna su istraživanja

pokazala kako čitanje u sebi može unaprijediti učenički vokabular, razumijevanje i motivaciju." (Gardiner, 2005: 70)

Pouzdaajući se u ovu činjenicu, u Americi brojne škole provode projekte čiji je cilj omogućiti djeci vrijeme i prostor za čitanje:

– Projekt "Reading time – Drop everything and read" (D.E.A.R.) zahtijeva da se jedan školski sat posvećuje isključivo čitanju³. U Hrvatskoj se ova aktivnost u razredima provodi pod imenom PSIC 'Pusti sve i čitaj'.

– "The Knowledge is power"⁴, program pokrenut u Washingtonu, potiče škole da ne koriste čitanke i udžbenike; škole su kupile pozamašan broj knjiga koje se izmjenjuju među učenicima, a koje svaki učenik ponaosob iščitava tijekom dana.

Prema iskustvu učitelja, dobar način provedbe ovakvih projekata jest uvođenje redovnog vremena čitanja u sebi. Primjerice, svaki dan možemo odvojiti 20-ak minuta tijekom kojih će djeca čitati knjige ili tekstove koje im pripreмимо. Ovo je vrijeme isključivo posvećeno čitanju (tradicionalnoga) teksta koje, zatim, možemo upotrijebiti kao polazišnu motivaciju za ostatak dana i ostale nastavne predmete.

Zanimljiva i relevantna tematika

"Kad se učenici naviknu na knjige kao nešto uobičajeno, čitanje će postati dijelom njihova života." (Gardiner, 2005: 67)

Doista, djeca danas knjigu promatraju kao nastavno sredstvo, a pojam knjige poistovjećuje se s udžbenikom. U želji za poticanjem čitanja, potrebno je preispitati vlastite stavove o tome što je sve literatura.

Zanimljiv projekt naziva *BUBBA's Program* potiče čitanje neobičnih knjiga koje se bave djeci zanimljivim tematikama (knjige koje govore o prirodi i svijetu iz neobične perspektive, npr. slikovnice tipa "Ovo je odvratno", "Što to smrdi" i sl.)

Potonji primjer možemo povezati s citatom nepoznatog autora "Knjižnica

u koju ne dolaze dječaci nešto ne radi kako treba”. Doista, zašto učenicima ne dopustimo čitanje Guinnessove knjige rekorda, knjiga o robotima, nogometu i sličnim, djeci zanimljivim temama? Spominjana (međupredmetna) korelacija lako se može ostvariti ponudimo li učenicima izbor iz literature koja se bavi specifičnom tematikom ili, još bolje, osluhnemo li njihove interese. Ukoliko znamo da je među učenicima neka tema izuzetno popularna (neko su vrijeme to bili dinosauri), možemo im ponuditi knjige koje se bave ovom temom. Evo nekoliko primjera kako poticati čitanje literature koja se bavi djeci zanimljivim temama:

- prikupljajte isječke iz novina, časopisa, stripova i tematski ih organizirajte kako biste učenicima u nekom trenutku ponudili određene sadržaje (imate li u knjižnici knjige o izradi stripova ili knjige imanentnih strip-crtača?);
- ponudite im detektivske priče ili priče o duhovima (organizirajte pričanje detektivskih priča u nastavcima ili Dan strašnih priča);
- ponudite im biografije rock zvijezda, sportaša i sl.;
- redovito sakupljajte kritike suvremenih djela, filmova, glazbe od njihova interesa;
- pratite sjajna ostvarenja strane literature (stariji učenici mogu prevoditi za mlađe učenike npr. pjesme Shela Silversteina, Dr. Seussa);
- čitanje serijskih nastavaka pospješuje čitalačke navike: omogućite im pristup knjigama koje su pisane u nastavcima (npr. popularna serija pustolovnih romana *Pet prijatelja*, Enid Blyton) ili napravite listu knjiga koje se bave sličnom tematikom kako bi, po završetku jedne, djeca mogla lakše pronaći i ostale knjige;

I svakako, prvo pročitajte knjigu, a zatim pogledajte adaptaciju iste na film ili video-igru.

Također, biranje teme ne mora nužno

biti vezano uz nastavu ili čak dječji interes. Ne zaboravite, djeca također prate zbivanja u svijetu. Primjerice, nedavno smo bili svjedocima tsunamija. Ova tragična situacija djeci zasigurno nije promakla. O ovom i sličnim zbivanjima u svijetu možemo s djecom porazgovarati i nakon čitanja novinskih članaka, slušanja radioemisija ili čitanja knjiga koja se bave sličnom tematikom (npr. Frank Lyman Baum, *Čarobnjak iz Oza*).

Interakcija

Jedno od najvažnijih pravila poticanja na čitanje, kao i uspješnog ovladavanja novim medijima, jest postavljanje sadržaja u kontekst. Stoga nije naodmet spomenuti kako su rasprava i razgovor o pročitanom izuzetno važan segment učenja razumijevanja. Interakcija jest dinamičan proces koji treba uključivati učenika – djelo – učitelja/učiteljicu. Također, poticaj na čitanje zasniva se na motivaciji na čitanje, tijekom čitanja i nakon čitanja. U razredu možete pokušati sljedeće:

- knjige u razrednoj knjižnici označite bojama kao simbolima različite čitalačke razine (‘karate pojasevi’). Čitalačke navike i mogućnosti djece su različite. Ovu je činjenicu važno osvijestiti i u samim učenicima, ali jednako tako postaviti im izazov (prelazak na ‘viši’ karate pojas);
- u dogovoru s knjižničarkama, djetetu slabijih čitalačkih navika pošaljite personaliziranu poruku poput ‘čeka te nešto u knjižnici’, a knjigu odaberite posebno za njega;
- postavljajte neobična pitanja na koje djeca moraju naći odgovore pomoću dodatne literature, interneta i sl. (npr. Zašto je nebo plavo?) ili čak napraviti popis knjiga, članaka i sl. koje se bave ovom temom;
- zadajte im zanimljiva istraživanja (npr. o nogometu, svemiru) gdje je zadatak pronaći knjigu, članke itd. koji se bave ovom temom;
- naprednijima dajte da čitaju novije naslove i napišu recenzije. Objavite njihove recenzije i kritike;

- neka djeca izrađuju i ilustriraju svoje knjige; napravite cirkulirajuću knjižnicu (djeca vole čitati uratke svojih kolega; ova aktivnost ima utjecaja na njihovo samopoštovanje, ali i samokritiku);
- neka učenici iz knjiga koje čitaju ispisuju citate; svoje citate mogu prikazati i u obliku grafita. Od sakupljenih materijala načinite razrednu knjigu;
- izradite knjigu omiljenih likova u koju djeca zatim upisuju informacije o liku ili knjizi koju su pročitali (npr. Enciklopedija čudovišta);
- učenici mogu pisati nastavke pročitanih knjiga ili odgledanih filmova;
- u vrijeme karnevala, neka dođu maskirani u omiljeni lik iz knjige ili filma;
- raspravljajte o događanjima u svijetu – neka učenici pročitaju članak iz novina i raspravljaju o odabranoj temi;
- organizirajte neobična natjecanja i ujedno oživite neke oblike usmene književnosti: natjecanje u brzalicama, igrama rukama, gumi–gumi;
- jednom mjesečno organizirajte *Show n tell*⁵ natjecanje.

Povezivanje novih medija i knjiga

Prije uvođenja novih medija kao redovitih referenci u nastavi, podsjetimo učenike zašto je čitanje važno. Osvještivanjem važnosti čitanja kod djece postići ćemo kritički pristup prema novim medijima i njihovo odgovornije korištenje.

Umjesto ranije spomenute izjave ‘čitanje je dobro za tebe’, pokažimo im konkretan primjer što se događa prilikom čitanja, a što prilikom korištenja vizualnih medija. Učenicima možemo pročitati ulomak iz nekog teksta, primjerice *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića* Ivane Brlić-Mažuranić:

‘Bio je neki mali postolarski šegrt, koji nije imao ni oca ni majke. Zvao se Hlapić. Hlapić bio je još malen kao lakat,

a veseo kao ptica. Cijeli je dan sjedio u poderanim hlačama i crvenoj košulji na malom postolarskom stolcu...'

S druge strane, pokažimo im sliku Hlapića iz animiranog filma. Povedimo razgovor s učenicima o sličnostima i razlikama između pročitane teksta i vizualnog medija odnosno, gotovog proizvoda (koji je tek interpretacija jednog autora, npr. animatora, grafičkog dizajnera, programera i sl.). S učenicima mlađih razreda možemo napraviti sličan kratki eksperiment. Pročitajmo im priču ili tekst kao u primjeru:

Priča koja ne govori o velikom ljubičastom slonu

Vi sada ne čitate priču o velikom ljubičastom slonu.

Vi čak i ne mislite na velikog ljubičastog slona.

Molim vas, nikako nemojte misliti na velikog ljubičastog slona!

Tko misli na velikog ljubičastog slona?

Koji u surli drži veliki cvijet...?

Tko?

Nakon ovoga eksperimenta djeca obično kroz smijeh konstatiraju kako su doista svi pomislili na slona. Objasnimo im kako je razlog tome taj što naš mozak razmišlja u slikama – svaki put kada nešto čitamo/slušamo, u našoj se glavi stvaraju brojne slike i asocijacije. Na taj način gradi se naš unutarnji svijet koji je posve originalan. Naime, postavite učenicima pitanje – *koje je boje bio cvijet u slonovoj surli?* Neki će vam učenici odgovoriti kao je cvijet bio žute boje, neki su vidjeli cvijet bijele boje i sl.

Pokažimo zatim djeci crtež, primjerice, slona koji u surli drži plavi cvijet. U razgovoru s učenicima možemo zaključiti se gledajući jedno vizualno rješenje zapravo uvelike ograničavamo. Navedeni su primjeri jednostavan način kako kod djece možemo osvijestiti što se događa kad čitamo, a što kada informacije dobivamo iz vizualnog medija.

*D*olazili su kičeni najbogatiji momci iz sela i htjeli uzeti Milojku za ženu, jer je zlatan pojas i zlatni križić na crvenoj vrpci bio toliko vrijedan, koliko deset sela. Al Milojka uze za muža nekog siromašnog i dobrog momka.

*K*uća im bijaše siromašna, ali puna ljubavi, i uskoro rodiše dvoje djece. No za nekoliko godina razbolje se Milojkin muž i umre. A malo zatim uhvati teška bolest i Milojku. Zato pozove k sebi svoje dvoje djece: malu djevojčicu Rutvicu i još manjeg sinka Jaglenca.

*R*utvici prikopča zlatni pojas, a Jaglencu priveže o vrat zlatan križić, te djeca moraše obećati da neće ostavljati jedno drugoga i da će čuvati stvari što im je majka predala. "Tako ću ja ostati uvijek među vama." Tako reče Milojka i umre.

Primjer interaktivne priče – Brat Jaglenac i sestra Rutvica, na interaktivnom CD-u Naklade Bulaja

Ipak, s obzirom na to da djeca izuzetno vole nove medije (televiziju, računala, internet, video-igre i sl.), bilo bi pogrešno nove medije nazivati manje vrijednima i posve ih isključiti iz nastave. Umjesto toga, osmislimo ideje kako pomiriti nove i tradicionalne medije. Primjerice:

- zadajte učenicima da dramski ili stvaralačkim pisanjem prikažu najdražu filmsku scenu/scenu iz video-igre/scenu iz romana u obliku stripa;
- pokažite im kako sami mogu izraditi svoj časopis ili knjigu (npr. program Microsoft Office Publisher);
- pisanje knjige snimanja je izuzetno dobra aktivnost jer djecu uči postupnosti;
- organizirajte video-družine u školi: demistifikacijom novih medija djeca uče njihove prednosti i mane. Snimanje filma je jedan od najnapornijih, najpostupnijih načina pripovijedanja!
- organizirajte večeri video-projeksija. Učenicima možemo zadati da istraže

neki pojam, temu ili autora, a zatim im pokažemo film. Pitajmo ih što su novoga naučili. Što u filmu nije rečeno?

(Npr. kad uče o Ivani Brlić-Mažuranić, možemo prikazati dokumentarac o njezinu životu.);

- otvorimo razrednu Facebook stranicu ili stranicu Kluba ljubitelja knjige;
- zajedno s učenicima napišimo listu zanimljivih Facebook ili web stranica;
- aktivnost 'Putujemo Hrvatskom/svijetom' – na razrednoj karti označimo mjesto; zadatak učenika jest pronaći zanimljive informacije ili legende o kraju;
- na razredno računalo (ili računalo u knjižnici) stavimo isječak iz filma (ili audio zapis), a zadatak učenika jest doznati/prepoznati o kojem je filmu riječ;
- ne zaboravimo na jezičnu aktivnost slušanja: internet obiluje besplatnim audio knjigama (gdje narator čita bajke, priče);

- u razredu i sami možemo napraviti snimanje učenika (pomoću jednostavnih programa za snimanje i editiranje, npr. Cool Edit Pro, Audacity i drugi);
- oživimo ponovno dopisivanje među učenicima; uključimo li pravopisni program (takozvani *Croatian Proofing*) u Word dokumentu, učenici će pisati na računalu te ujedno vježbati pravopis;
- napravimo SMS listu riječi i njihova značenja (lista često korištenih kratica prilikom pisanja SMS poruke);
- zadajmo učenicima da napišu ideju za priču (ili scenarij) koji stane u jednu SMS poruku.

Razumijevanje prije svega

Današnje su generacije djece pravi stručnjaci za nove medije i koriste ih sa zavidnom lakoćom. U želji da budemo moderni učitelji, ipak, vjerujem da ne treba novim medijima podilaziti, ali ne treba ih se ni plašiti. Prvi korak u svladavanju otpora prema novim medijima leži u njihovu boljem razumijevanju. Navedena su istraživanja pokazala kako je tradicionalno čitanje knjige nužno za razvijanje razumijevanja i dubinskog čitanja. Na neki način, oni su potvrda našem intuitivnom osjećanju i brizi za knjigu koja je sve manje zastupljena u dječjem životu.

Djeci je potrebno osigurati vrijeme i prostor za čitanje, motivirati ih prije čitanja, tijekom i nakon čitanja, a kako bi poželjela ponovno primiti knjigu u ruke. Novi mediji ne mogu i ne smiju biti jedinim sredstvom/medijem s kojeg će djeca čitati. Iz ranije navedenih razloga, novi bi mediji zapravo trebali biti u sužanjskom odnosu prema priči, odnosno sadržaju koji se čita. Njihov je zadatak prenijeti informaciju na djeci zanimljiv način, ali nikako ne i nadići sadržaj koji prenose.

Upoznavanjem novih medija i ovladavanjem njima (barem osnovnim), možemo ih učiniti vrijednim doprinosom u izvedbi nastave. Ukoliko vam ponestane ideja kako

pojedini medij upotrijebiti a da njegova uporaba ne bude sama sebi svrhom, sjetite se **4 jezične djelatnosti** (slušanje, govorenje, čitanje i pisanje) i osmislite ideje za svako područje.

Primjerice, ukoliko želimo vježbati **slušanje**, posegnimo za audio kazetama ili CD-ovima na kojima smo i sami odrasli (a gdje glumac čita priču, uz povremeni zvučni dekor). Na internetu danas možete naći bezbroj takozvanih *talking stories* ('priče koje govore') u kojima dijete može čitati priču i istovremeno slušati naratora koji priču čita. U Hrvatskoj također postoje primjeri vrlo uspješnih narativnih interaktivnih priča.

Interakcija u ovim pričama leži u povremenom kliktanju mišem i otkrivanju skrivenih simbola, pokretanju animacija i sl., a što ne pruža previše distrakcija prilikom čitanja odnosno slušanja.

Govorenje, kao jezična djelatnost, lako se može povezati s gotovo svakim sadržajem, bilo u obliku dramatizacije (npr. dramatizacija scena iz filma, video-igara) ili usmenog stvaralačkog izražavanja.

Čitanje je, kao što je u više navrata spomenuto u radu, neizostavan i važan segment opismenjavanja djece. Imajući u vidu drukčija htijenja i sklonosti današnje djece, ponudimo učenicima konkretno vrijeme i prostor za čitanje, kao i korisne i njima zanimljive materijale. Pritom, odustanimo od ideje kako se dobar čitatelj razvija samo čitanjem propisanih klasika. Ponudimo djeci mnoštvo raznovrsnog materijala različitih (i njima zanimljivih) tema – stripova, novinskih članaka, kritika i eseja, blogova, a koji će ih motivirati za čitanje opsežnijih djela.

Pisanje je djelatnost koja se lako može implementirati u gotovo svakom stvaralačkom dijelu sata. U želji da spojimo dječji interes i ovu aktivnost, omogućimo im da pišu o onome što vole. Primjerice, sažimanje filmske priče (njihova omiljenog animiranog filma u priču), dopisivanje SMS porukama, e-mailovima, ili pretakanjem medija

jedan u drugi. Video-igre, primjerice, sadrže zanimljivu tročlanu strukturu kao i linearna priča (uvod, zaplet i rasplet) – stoga možemo zatražiti od djece da napišu priču koja je osnovica njihove omiljene video-igre.

Mogućnosti za uspješnu integraciju novih medija u nastavu je zaista mnogo. Nije čak potrebno da njima posve ovladate. Ionako, ako 'zapnete' – ne brinite, vaši učenici će vam pokazati što činiti.

Literatura:

- Aamodt, Sandre; Wang, Sam (2010.): *Welcome to your brain*, London: Bloomsbury Publishing
- Aarseth, Espen (1994.): *Nonlinearity and Literary Theory*, Baltimore: John Hopkins University Press
- Gardiner Steve (2005.): *A skill for Life* u Educational Leadership, Vol. 63 No. 2
- Hayles, N. Katherine (2007.): *The Future of Literature*, Rijeka
< <http://www.ffri.uniri.hr/~kpvukovic/hayles.html> > [12.7.2012]
- Hayles, N. Katherine (2007.): *Electronic Literature: What is it?*
<<http://eliterature.org/pad/elp.html#sec0>> [18.7.2012]
- Markovac, Vesna (2005.): *Učenici, učitelji i nove informacijske tehnologije*, Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu, Vol. 7, br. 1:145-154.
- McLuhan, Marshall (1962.): *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*, Toronto: University of Toronto Press
- Manovich, Lev (2001.): *The Language of New Media*, Cambridge: MIT Press
- Peović Vuković, Katarina (2004.): *Tekst u digitalnom okolišu*, 3. program hrvatskoga radija, emisija *Ogledi i rasprave*, listopad 2004.
<http://www.jedinstvo.hr/katarina/digitalno.htm> [18.7.2012]
- Wolf, Maryanne (2008.): *The Story and Science of the Reading Brain*, New York: Harper Collins

¹ U knjizi Proust and the Squid: The Story and Science of the Reading Brain.

² Prema Sandra Aamodt i Sam Wang, "Welcome to your brain"

³ Više o projektu na <http://dropeverythingandread.com/>

⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Knowledge_Is_Power_Program

⁵ Nešto više o ovoj metodi možete pročitati na brojnim stranicama osnovnih škola u Americi i Kanadi. Neke osnovne informacije možete pronaći ovdje: [http://en.wikipedia.org/wiki/Show_and_tell_\(education\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Show_and_tell_(education))